

Lapsiasiavaltuutetun lausunto ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehty Euroopan neuvoston yleissopimuksen osapuolten komitean suosituksista täytäntöönpanon seuranta

Viite: UM/lausuntopyyntö PC0TMWMA-33 21.9.2020

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991, LOS), joka on lailla voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita, ellei lapsen soveltuvien lakien mukaan lapsi ole saavuttanut täysi-ikäisyyttä aikaisemmin.

Käsillä olevassa lausuntopyynnössä pyydetään antamaan lausunto niistä toimista, joihin lausunnonantajat ovat ryhtyneet yleissopimuksen täytäntöönpanon edistämiseksi ihmiskaupan vastaisen toiminnan asiantuntijaryhmän (GRETA) toiseen Suomea koskevaan raporttiin yleissopimuksen täytäntöönpanosta Suomessa (GRETA(2019)06) sisältyvien välittömiä toimia edellyttävien suositusten osalta.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävistä säädetään lailla lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) ja sen mukaisesti tehtävät painottuvat lapsen oikeuksien edistämiseen, arviointiin ja seurantaan. Tehtäväkuva on luonteeltaan yhteiskunnallista vaikuttamistyötä, eikä siihen kuulu varsinaiset lapsen oikeuksien täytäntöönpanoon kuuluvat tehtävät. Lapsiasiavaltuutettu voi käytössään olevien keinoin edistää täytäntöönpanoa muun muassa nostamalla keskusteluun asioita, joita täytäntöönpanossa tulisi huomioida ja tehostaa tai osallistumalla täytäntöönpanosuunnitelmien laadintaan oman toimialansa asiantuntijana. Näin ollen lapsiasiavaltuutettu nostaa lausunnossaan esiin niitä vaikuttamistoimia, joilla se työssään on viime vuosina pyrkinyt edistämään lapsen oikeuksia tilanteissa, joissa lapsi on joutunut ihmiskaupan välittömäksi tai välilliseksi uhriksi.

Lapsiasiavaltuutettu on antanut lausuntoja ihmiskauppaa koskevista hallituksen esityksistä ja niiden luonnoksista ja osallistunut sidosryhmien kanssa käytävään keskusteluun ihmiskauppaan suoraan tai välillisesti liittyvistä toimista. Lapsiasiavaltuutettu on tällöin kiinnittänyt huomiota erityisesti lapsen oikeuksien toteutumiseen tilanteissa, joissa lapsi on joutunut ihmiskaupan kohteeksi ja silloin, kun lapsen huoltaja on ihmiskaupan uhri. Lapsiasiavaltuutettu on pitänyt tärkeänä, että myös kotoperäinen ihmiskauppa tunnistetaan ja siihen puututaan entistä tehokkaammin. Valtuutettu on käynyt myös viime aikoina keskustelua ihmiskaupan vastaisen ohjelman koordinaattorin Venla Rothin ja oikeusministeriön hyvien väestösuhteiden hankekoordinaattori Mia Luhtasaaren kanssa.

Lapsiasiavaltuutettu on pyrkinyt edistämään yksin maahan tulleiden asemaa ja lasten edustaja -järjestelmää. Lapsiasiavaltuutettu on korostanut erityisesti yksin maahan tulleiden lasten edustajille annettavan koulutuksen tarvetta ja riittävää edustajien määrää.¹ Näitä asioita on nostettu esiin esimerkiksi vuonna 2016, kun lapsiasiavaltuutettu antoi lausunnon (7.11.2016, LAPS/185/2014) ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmää koskeneen lainsäädäntömuutoksen vaikutuksista sekä uhrien auttamiseen ja tunnistamiseen liittyvistä mahdollisista puutteista. Lapsiasiavaltuutettu totesi lausunnossaan, että auttamisjärjestelmä tunnistaa entistä paremmin lapset ihmiskaupan uhrina ja välillisenä uhrina. Lapsiasiavaltuutettu korosti yhteistyön merkitystä auttamisjärjestelmän ja lastensuojelun välillä, jonka avulla lapsiuhrien tunnistamista ja auttamista voidaan tehostaa, oli sitten kyse turvapaikanhakijalapsista tai kotoperäisestä lapsiin kohdistuvasta ihmiskaupasta. Lausunnossa nostettiin esiin myös esimerkiksi yksin maahan tulleiden lasten asumiseen liittyviä ongelmia. Lapsiasiavaltuutetun tietoon oli tullut, että yksin maahan tulleille alaikäisille ei kaikissa tapauksissa oleskeluluvan saamisen jälkeen ole heti järjestynyt vakinaista asuntoa kunnasta. Heillä voi olla osoitteena poste restante eli noutopostipalvelu. Vailla vakinaista asuntoa olevat lapset ovat erityisessä riskissä joutua ihmiskaupan uhriksi.

¹ Esim. lapsiasiavaltuutetun tilannekuva ja toimenpide-esitykset maahanmuuttoa käsittelevälle ministerityöryhmälle yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin takaamiseksi (1.10.2015, LAPS/33/2015) ja Lapsiasiavaltuutetun arviolausunto maahanmuuttoa käsittelevälle ministerityöryhmälle yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakevien lasten oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisesta (16.6.2016, LAPS/33/2015).

Lapsiasiavaltuutettu on myös pyrkinyt edistämään aktiivisesti eri keinoin lapsiavioliittojen kieltämistä, joka toteutettiin avioliittolakiin (351/2019) kesällä 2019. Tuolloin poistettiin laista säännös, jonka perusteella alaikäiselle voitaisiin myöntää poikkeuslupa avioitua. Lapsiasiavaltuutettu antoi myös keväällä 2020 lausunnon arviomuistiosta ”Pakkoavioliiton mitätöinti ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen”.² Lapsiasiavaltuutettu totesi lausunnossaan muun muassa, että ” on tärkeää, että pakkoavioliiton uhrin asema tunnustetaan esim. sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä ja että hän saa maksutta oikeusapua ja maksuttoman oikeudenkäynnin. Tämä parantaa osaltaan myös hänen kykyään vastata alaikäisten lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Yhteys ihmiskauppaan koskevaan sääntelyyn ja ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään tulisi tuoda esille”. Lapsiasiavaltuutettu katsoi myös, että lasten lähettämistä ulkomaille avioitumaan tulisi ehkäistä nimenomaisella lainsäädännöllä. ”Alaikäisen prosessuaalinen asema on täysi-ikäistä ja täysivaltaista henkilöä heikompi. Hänen laillinen edustajansa (huoltajansa) on voinut olla taustalla vaikuttamassa järjestelyyn, eikä hän välttämättä saa tukea edustajaltaan.” Lapsiasiavaltuutettu katsoi lisäksi, että vaikka lähtökohtana tulee olla alaikäisten solmimien avioliittojen tunnustamatta jättäminen, voisi esimerkiksi lapsen etu ja puolisoitten täysi-ikäisyys tunnustamista haettaessa olla perusteena tunnustamiselle. Alle 16-vuotiaana solmittuja avioliittoja ei tulisi tunnustaa lainkaan. Tässä lausunnossa korostettiin myös lain täytäntöönpanon merkitystä sekä viranomaisten kouluttamista ilmiön tunnistamisessa ja uhrin tukemisessa. Erityisesti yhteistyön lastensuojelun kanssa tulee olla sujuvaa.

Jyväskylässä 2.10.2020

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

² Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriössä laaditusta arviomuistiosta ”Pakkoavioliiton mitätöinti ja ulkomailla alaikäisenä solmitun avioliiton tunnustaminen” 2.3.2020, LAPS/59/2018.